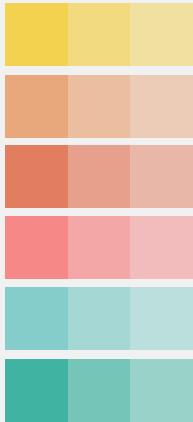

Handbok om våld i nära relationer

Handbok om våld

Version 1.1

© VKV 2019

Text: VKV - Västra Götalandsregionens kompetenscenter om våld i nära relationer

Grafisk form: Josefin Brosché Hagsgård, kommunikatör VKV

Detta verk skyddas av lagen om upphovsrätt och får endast kopieras för personligt bruk. För beställning se www.valdinararelationer.se/material

Innehåll

kapitel 1

Inledning
Hur ska detta material användas?
Hjälpmedel

kapitel 2

Varför fråga om våld?
Vad är våld i nära relationer?

kapitel 3

Frågor om våld till vuxna:
Inför Frågor om våld
Att ställa Frågor om våld
Efter Frågor om våld

kapitel 4

Frågor om våld till barn:
Inför Frågor om våld
Att ställa Frågor om våld
Efter Frågor om våld

kapitel 5

Anmälan
Dokumentation

kapitel 6

Fördjupning

Kapitel 1

Inledning

*Hur ska detta material
användas?*

Hjälpmedel

Inledning

Du har den här handboken i din hand för att du arbetar inom hälso- och sjukvården eller tandvården och ska börja ställa rutinmässiga frågor om våld till de patienter du träffar. Eller så ställer du redan rutinmässiga frågor. Handboken är tänkt att fungera som ett stöd för dig.

Regionfullmäktige fattade 2018 beslut om att all hälso- och sjukvårdspersonal i Västra Götalandsregionen ska få en basutbildning om våld i nära relationer samt att all hälso- och sjukvårdspersonal som gör hälso- och sjukvårdsbedömningar ska få en metodutbildning i att ställa rutinmässiga frågor om våld till patienter. Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer har tagit fram den här handboken som ett komplement till metodutbildningen för att du som personal ska känna dig trygg när det är dags att börja ställa frågor.

Kapitel 1 är denna inledning, en kort beskrivning av hur handboken ska användas samt information om hjälpmedel. Kapitel 2 är ett teoretiskt kapitel om var-

för vi behöver ställa frågor om våld inom hälso- och sjukvården och tandvården. Det innehåller också en övergripande genomgång av vad våld i nära relationer kan vara. Kapitel 3 är ett praktiskt kapitel om att fråga vuxna om våld. Du får information om vad som är viktigt att tänka på inför, under och efter du ställer frågor om våld. Kapitel 4 är ett praktiskt kapitel om att fråga barn om våld. Det innehåller särskild information om vad som är viktigt att tänka på när man frågar just barn och deras föräldrar om våld. Kapitlet är uppbyggt på samma sätt som kapitel 3 med inför, under och efter frågorna. Kapitel 5 är ett teoretiskt kapitel om orosanmälan till socialtjänsten, polisanmälan och dokumentation. I kapitel 6 får du tips om var du kan fördjupa dig kring det vi tar upp i den här handboken.

Så här är handboken upplagd!

Hur ska detta material användas?

Handboken är tänkt att guida dig genom metoden att ställa frågor om våld och ska fungera som ett stöd för dig i din kliniska vardag. Ha den nära till hands så att du kan slå upp det du behöver påminna dig om inför ett besök. Handboken kompletteras av affischer i väntrummet, frågeformuläret Frågor om våld samt hjälpkort. Genom att ha informationsmaterial synligt blir det tydligt för patienten att det är ok att prata om våld och att frågor om våld ställs till alla. Allt material finns att beställa på www.valdinararelationer.se. Där kan du också fördjupa dig om du vill veta mer.

Hjälpmedel

Vi har tagit fram frågeformulär som stöd till att ställa frågor om våld. De finns i åldersanpassade versioner, på enklare svenska med bildstöd och på 12 andra språk.

Kapitel 2

Varför fråga om våld?

*Vad är våld i nära
relationer?*

Varför fråga om våld?

Våld i nära relationer är ett brott, ett samhällsproblem, ett jämställdhetsproblem och ett folkhälsoproblem. Våld i familjen drabbar alla i familjen, inte minst barnen, oavsett vem som blir direkt utsatt. Våld i nära relationer kan också ske utanför familj eller kärleksrelation, till exempel våld från omsorgspersonal. Ett liv utan våld är en grundläggande mänsklig rättighet. Att utsättas för våld, sexuella övergrepp, försummelse eller att ha bevittnat/upplevt våld mot närstående under barndomen kan få allvarliga psykiska och fysiska konsekvenser på både kort och lång sikt. Det finns ett starkt samband mellan våldsutsatthet under barndomen och psykisk och fysisk ohälsa i vuxen ålder. Även att bli utsatt för våld som vuxen kan få allvarliga hälsokonsekvenser.

Hälso- och sjukvårdens ansvar styrs av Hälso- och sjukvårdslagen. Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och vård på lika villkor för hela befolkningen samt att förebygga sjukdom eller skada. För att uppnå dessa mål betonas vikten av att beakta psykosociala faktorer och ha en helhetssyn i omvårdnadsarbetet. Hälso- och sjukvården har därför ett tydligt ansvar när det gäller

att upptäcka och identifiera våld i nära relationer och ge ett adekvat medicinskt och psykosocialt omhändertagande.

Hälso- och sjukvården är ofta den första instans som våldsutsatta och våldsutövande personer söker sig till. De söker hälso- och sjukvård tidigt, ofta utan att själva relatera sina symtom och hur de mår till våldet. Vi har alla genom livet olika kontakter med hälso- och sjukvården som t.ex. mödra- och barnhälsovård, ungdomsmottagningar, barn- och ungdomsmedicin, barn- och ungdomspsykiatri, akutmottagningar, vuxenpsykiatri, habilitering, vårdcentraler, gynmottagningar och

tandvårdsmottagningar. Patienter med erfarenhet av våld kan söka vård för många olika symtom som huvudvärk, magont, mag- och tarmproblem, smärtproblematik eller psykiska symtom som oro, sömnsvårigheter, ångest, depression. Hälso- och sjukvården och tandvården är därför ovärderliga för vuxna och barn som har utsatts för våld eller övergrepp.

Om hälso- och sjukvården tidigt identifierar patienter där våldsutsatthet är en bakomliggande orsak till den ohälsa som patienter söker för, undviks onödigt lidande för patienten. Rätt diagnos kan ställas och rätt stöd och behandling kan erbjudas tidigare. Att våldet utövas av en närstående gör det svårare att berätta om än om våldsutövaren är någon annan. När personer med erfarenhet av våld i nära relation vågar berätta behöver de kunna erbjudas skydd, stöd och behandling. De som berättar att de utsatt någon för våld behöver också kunna erbjudas en lämplig insats. Ett bra omhändertagande och bemötande med uppföljande stöd kan vara avgörande.

På www.valdinararelationer.se/rmr hittar du Regionala medicinska riktlinjer gällande våld i nära relationer, sexuella övergrepp, barn som far illa/riskerar att fara illa och hedersrelaterat våld och förtryck.

Vad är våld?

Innan du ställer rutinmässiga frågor om våld behöver du känna till att våldet kan se ut på många olika sätt. I det här kapitlet definieras olika former av våld. Ofta överlappar de varandra.

Barns våldsutsatthet kan i vissa fall se annorlunda ut och därför har vi valt att särskilt markera det som handlar om barn och unga. Gemensamt för alla former av våld mot barn är att upprepat våld är en allvarlig riskfaktor för fysisk och psykisk ohälsa som kan kvarstå ända upp i vuxen ålder. Våld stör barnets känslomässiga och intellektuella utveckling, självkänsla, sociala kompetens och förutsättningar för nära känslomässiga relationer.

Fysiskt våld är exempelvis att slå, knuffa, bita, bränna, nypa, riva, förgifta, dra i håret, skaka. Det kan också vara örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar, stryptag och kvävning-försök. Fysiskt våld leder i sin allvarligaste form till döden.

“Våld är varje handling riktad mot en person som genom denna handling skadar, smärtar eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill.”

– Per Isdal

Psykiskt våld är exempelvis verbala kränkningar, nedvärderande omdömen, hån, trakasserier, hot, tvång, kontroll av olika slag och social isolering. Det psykiska våldet kan även vara **materiellt** såsom aggressiva handlingar riktade mot materiella ting eller våld riktat mot husdjur. **Ekonomiskt våld** kan innebära att den utsatta inte får förfoga över sin egen ekonomi eller tvingas skriva under köpekontrakt.

Att bevittna/uppleva våld riktat mot en närstående är en form av allvarligt psykiskt våld mot barn. För ett barn kan det vara minst lika skrämmande att bevittna våld som att själv bli direkt utsatt. Den i särklass starkaste riskfaktorn för att barn ska bli direkt utsatta för fysiskt våld är om en närstående utövar våld mot en annan närstående i hemmet.

Latent våld kan beskrivas som att våldet ”hänger i luften”. Genom en blick eller sinnesstämning kan den som utövar våld få den utsatta att känna sig hotad och rädd. Den som är utsatt är ständigt på sin vakt och har beredskap inför att någonting kan hända. Det latent våldet bidrar till att begränsa den utsattas livs-

utrymme.

Barn utsatta för latent våld skräms till att göra och vara på ett visst sätt för att undvika att utsättas för våld eller för att skydda en närstående från våld. I fall där barn vägrar umgänge med en förälder kan det handla om latent våld och därför bör varje sådant fall utredas noggrant.

Sexuellt våld kan beskrivas som kränkningar och övergrepp med sexuella förtecken. Det kan vara allt från att tafsa på någon eller att tvinga någon att utföra eller bevittna olika typer av sexuella handlingar till våldtäkt.

Sexuellt våld mot barn innefattar alla former av sexuella handlingar som påtvingas ett barn av en vuxen person. Sexuella övergrepp mot barn innebär att personen utnyttjar barnets beroendeställning och kränker barnets integritet. Sexuellt våld kan också ske utan fysisk kontakt, via digitala medier (se nedan).

Våld via digitala medier har blivit allt vanligare i takt med det ökade användandet av datorer,

surfplattor och framför allt mobiltelefoner. Det kan bestå i att utövaren skickar hotfulla mejl och sms eller ”dickpics”, sprider rykten via sociala medier, kapar en persons Facebook- eller Instagram-konto eller laddar ned positioneringstjänster på mobilen för att kontrollera var personen befinner sig.

Våld via digitala medier sker ofta mellan barn och unga, men barn och unga utsätts också av vuxna. De senaste åren har det blivit allt vanligare med grooming, det vill säga vuxna som kontakter barn via sociala medier och utger sig för att vara jämnåriga. De skapar en relation till barnet och utnyttjar sedan förtroendet som har byggts upp till att utföra allt grövre sexuella övergrepp. Detta brott är minst lika kränkande för barnet som ett fysiskt övergrepp och orsakar ofta svåra skam- och skuld känslor som försvårar för barnet att berätta om sin utsatthet.

Funktionshindersrelaterat våld riktar sig direkt mot personens funktionsnedsättning. Det kan till exempel handla om att hindras från tillgång till

hjälpmedel så som rullstol eller batterier till hörapparat. Det kan också vara att inte få tillgång till medicin eller till teckentolkning. Det funktionshindersrelaterade våldet kan vara mindre synligt för omgivningen än andra typer av våld och är därför viktigt att vara extra observant på.

Försummelse sker när barn inte får sina grundläggande fysiska, känslomässiga och utbildningsmässiga behov tillgodosedda oavsett orsak. Det kan handla om brist på tillsyn, skydd, åldersadekvat kost, hygien, sömn, utvecklingsmöjligheter, stimulans, kärlek och omsorg. För att räknas som försummelse behöver det vara ett återkommande mönster och en upprepad brist på omsorg. Försummelse kan vara en aktiv handling där barnets behov inte tillgodoses trots att förälder/vårdnadshavare har tillräckliga resurser.

Det vanliga är dock att försummelse uppstår när föräldraskapet utmanas av exempelvis psykisk ohälsa, missbruk, våldsutsatthet eller en i övrigt utsatt social situation.

Dental försummelse brukar definieras som en underlåtenhet av en förälder/vårdnadshavare att uppsöka tandvård för barnet och på så sätt orsaka att barnet inte kan bibehålla den tandhälsnivå som krävs för en adekvat funktion utan värk och infektioner.

Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas framförallt av att det sker i en kollektivistisk kontext. Med det menas att våldet är sanktionerat av en familj, släkt eller grupp som ger våldsutövaren stöd. Syftet med våldet är att förvalta och bevara patriarkala och heteronormativa samhällsstrukturer som bygger på makt och underordning genom en stark kontroll av familjemedlemmars sexualitet. Kontrollen uttrycks till exempel genom begränsningar av livsutrymme, hot och uteslutning ur gemenskapen, barnäk-

tenskap, tvångsäktenskap, uppmaningar om självmord och mord samt fysiskt och sexuellt våld. Kvinnlig könsstympning är också ett uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck. Det är främst flickors och kvinnors sexualitet som kontrolleras, men även normbrytande sexuell läggning eller normbrytande funktion kan anses skada familjens heder och därmed orsaka hedersrelaterat våld och förtryck. Pojkar och unga män kan ha dubbla roller i det hedersrelaterade våldet. Det är ofta de som utövar våldet och kontrollen, men de kan också vara kontrollerade själva både i våldsutövandet och i sitt val av partner.

Kapitel 3

Frågor om våld till vuxna

Inför Frågor om våld

Att ställa Frågor om våld

Efter Frågor om våld

Frågor om våld till vuxna

Att fråga efter våld möjliggör rätt diagnos och rätt behandling. Genom att du frågar signalerar hälso- och sjukvården att våld inte är acceptabelt, att du och dina kollegor både har kunskap och en beredskap att ta emot svaren samt att det finns stöd att få. Att fråga vuxna om våld är det bästa sättet att fånga upp barn som far illa eller riskerar att fara illa.

Att identifiera våld i nära relation är ofta svårt eftersom personer med den typen av våldserfarenhet sällan berättar spontant om sin situation. Istället har de ofta utvecklat strategier för att dölja vad som pågår. Många är inte heller medvetna om att deras symtom kan ha orsakats av tidigare eller nuvarande våldsutsatthet.

Inom verksamheter där möten sker enskilt med barn och där det bedöms lämpligt utifrån barnets ålder och mognad kan frågor om våld ställas direkt till barnet. Se kapitlet **Frågor om våld till barn.**

I det här kapitlet får du råd om hur du kan ställa rutinemässiga frågor om våld till vuxna i din verksamhet. För att ställa frågor om våld till vuxna har vi tagit fram formuläret **Frågor om våld (FOV)** som består av sju frågor.

Under rubriken **Inför Frågor om våld** får du information om vad som är bra att tänka på innan patienten kommer till mottagningen och innan du lämnar ut formuläret. Under rubriken **Att ställa frågor om våld** får du råd och tips om vad du kan tänka på när frågorna ställs, vad du kan fråga vidare om och vad som är bra att tänka på i samtalet som följer. Under rubriken **Efter Frågor om våld** får du kortfattad information om vad du ska tänka på efter samtalet. Denna information fördjupas sedan i kapitlen **Anmälan** och **Dokumentation**.

Inför Frågor om våld (FOV)

Informera i väntrummet om att ni rutinmässigt frågar om våld. Det finns affischer som är framtagna just för att informera patienten om att frågor om våld ställs inom er verksamhet. Genom tydlig information blir det ingen överraskning när frågor om våld presenteras och ingen behöver känna sig utpekad.

Formuläret Frågor om våld (FOV) som även finns på enklare svenska med bildstöd och på tolv andra språk finns att ladda ned på www.valdinararelationer.se/material. Där kan du även beställa annat material som affischer och hjälpkort.

Information om stöd och resurser angående våld i nära relationer bör finnas tillgängligt på olika platser inom verksamheten. En bra plats för att placera ut sådana hjälpkort (kort i fickstorlek med kontaktuppgifter) är till exempel toaletterna, men det bör även finnas material synligt och tillgängligt i väntrum och behandlingsrum. Tillgängligt material om våld i nära relationer signalerar att ni inom er verksamhet är öppna för samtal om våld.

Träffa alltid patienten enskilt när frågor om våld ställs. Om tolk behöver användas, använd en auktoriserad telefontolk (gärna SRHR-utbildad, SRHR står för Sexuell Reproductiv Hälsa och Rättigheter). Låt aldrig barn eller andra släktingar tolka vid besök.

Informera alltid om varför frågor om våld ställs. Detta minskar risken för att patienten känner sig utpekad. Berätta att formuläret Frågor om våld (FOV) ska fungera som ett underlag för samtal. Informera också om att det är frivilligt att fylla i FOV-formuläret och att det inte sparas.

» Vi frågar alla våra patienter om våld eftersom vi har god kunskap om att det finns ett starkt samband mellan tidigare våldserfarenhet och fysisk och psykisk ohälsa. Våld påverkar hur en person mår även lång tid efter att våldet har upphört. Om du har erfarenhet av våld finns det hjälp att få. »

Exempel

Definiera vad som menas med våld.

Exempel

» Med våld menas exempelvis slag, sparkar och knuffar, men även kränkningar, kontrollerande och nedvärderande beteende, sexuella kränkningar och övergrepp. Våld är också att som barn behöva bevittna eller uppleva att någon man bryr sig om utsätts för våld. Våld kan ske via mobil eller dator. »

Informera om din anmälningsplikt enligt kap 14§ 1 Socialtjänstlagen.

Exempel

» All hälso- och sjukvårdspersonal som möter vuxna och barn i sitt yrke har en anmälningsplikt. Detta innebär att om vi får kännedom om eller misstänker att ett barn under 18 år far illa på något sätt så är vi skyldiga att ta kontakt med socialtjänsten. Det är sedan socialtjänsten som utreder och bedömer barnets livssituation och behov av stöd. Detta för att barnet och dess förälder/vårdnadshavare vid behov ska få skydd, stöd och hjälp. »

Att ställa frågor om våld

Låt patienten besvara Frågor om våld (FOV) i lugn och ro medan du är kvar i rummet

alternativt gå igenom och besvara frågorna tillsammans med patienten vid behov. FOV finns på enklare svenska och på tolv andra språk samt med bildstöd. Ta dig tid att gå igenom svaren och inled sedan ett uppföljande samtal. Se nedan förslag på hur du kan följa upp utifrån hur patienten svarar. Även om patienten inte har fyllt i något som indikerar våldserfarenhet kan det ha kommit upp funderingar efteråt. Ta därför för vana att alltid gå igenom formuläret tillsammans med patienten.

Bemötandet och omhändertagandet är ofta avgörande

för patientens upplevelse och förmåga att berätta om eventuell utsatthet. Det är viktigt att du är trygg i dina kunskaper om våld i nära relationer när du ställer frågor och samtalar om våld. Tänk på att det kan vara första gången patienten berättar för någon och det kan finnas en oro att inte bli trodd på, så bekräfta patienten i det som sägs. Se till att ha tillgång till hjälpkort dit du kan hänvisa patienten för stöd.

Om patientens situation innebär risk för liv och hälsa kan

du behöva motivera till att kontakta ett skyddat boende och vid misstänkt brott motivera till att göra en polisanmälan. Se mer om polisanmälan i kapitlet [Anmälan](#).

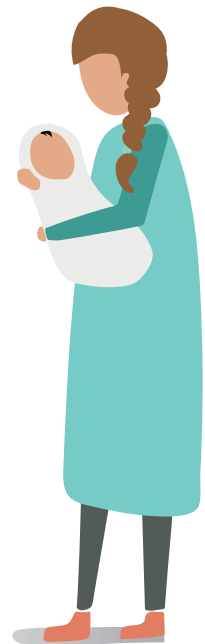
Förslag på uppföljning

Patienten har ej erfarenhet av våld

- Upplys patienten om att frågor om våld kommer att kunna ställas vid fler tillfällen inom verksamheten.
- Informera om att stödinsatser finns även om patienten inte uppger våldserfarenhet. Erbjud patienten att återkomma vid behov.

Patienten har tidigare erfarenhet av våld

- Fråga om patienten vill prata om våldet.
- Fråga om tidigare stöd och behandling.
- Påtala att våld kan vara brottsligt.
- Fråga om behov av skydd i dagsläget.
- Informera om att även om våldet skedde för länge sedan kan det fortfarande påverka patientens mående.
- Fråga om det har varit barn närvarande och om deras behov av skydd, stöd och behandling.
- Informera om vilket stöd som finns att få i närområdet eller på nätet, förmedla hjälpkort.
- Erbjud att bistå i kontakt med eventuell myndighet eller stödinsats.
- Erbjud, om möjligt, återbesök/uppföljning.

Patienten har erfarenhet av pågående våld

- Fråga vidare om hur våldet ser ut.
- Påtala att våld kan vara brottsligt.
- Fråga om behov av skydd. Kan patienten återvända hem?
Finns förövaren hemma?
- Fråga om det finns hemmavarande barn/umgängesbarn med behov av skydd, stöd och behandling.
- Informera igen om din anmälningsplikt till socialtjänsten om det finns barn under 18 år i familjen.
- Informera om vilket stöd som finns att få i närområdet eller på nätet, förmedla hjälpkort.
- Erbjud stöd att polisanmäla våldet.
- Erbjud, om möjligt, återbesök/uppföljning.

Patienten har erfarenhet av hedersrelaterat våld och förtryck

När rutinmässiga frågor om våld har ställts eller misstanke uppstår om att en person är utsatt för HRV, ska hen ses som den viktigaste informationskällan och som den som är expert på sin egen individuella situation. Utsatta personer kan vara rädda för repressalier om de berättar om sin situation. Hotet mot den som redan är utsatt kan bli allvarigare om familjen får veta att hen vänt sig till utomstående för hjälp.

Exempel på uppföljande frågor att ställa kan vara:

- Vad måste du göra som du inte vill?
- Vad vill du göra som du inte får?
- Känner du en oro över att åka utomlands?
- Känner du att du inte har samma frihet som andra?
- Känner du dig hotad?
- Är du eller någon annan flicka eller kvinna i din familj omskuren?
- Finns det barn under 18 år i familjen som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?

Gör alltid en bedömning av patienten behov av skydd.

Finns det oro för att våldet kan trappas upp? Finns det oro för att patienten ska föras ut ur landet? Finns det oro för patientens liv? Finns det andra familjemedlemmar som är utsatta för HRV?

Vid akut behov av skydd kontakta polis och socialtjänst/socialjour. Socialtjänsten har en lagstadgad skyldighet att erbjuda stöd till våldsutsatta akut, men även på längre sikt. Vid osäkerhet konsultera socialtjänst, polis/åklagare, Barnahus eller Västra Götalandsregionens Barnskyddsteam utan att röja personens identitet.

Om patienten inte är i behov av omedelbart skydd eller stöd, informera om de stödinsatser som finns. Samverka internt/externt (efter samtycke) för att kunna ge bästa möjliga stöd. Boka in uppföljande möte eller hänvisa vid behov.

Patienten har själv utövad våld

- Fråga om våldet är utövad mot barn eller vuxen.
- Fråga vidare om hur våldet ser ut.
- Bekräfta det positiva i att patienten berättar.
- Påtala att våld kan vara brottsligt.
- Vid oro för barn under 18 år, informera igen om anmälningsplikten.
- Informera om vilket stöd som finns att få i närområdet eller på nätet.
- Erbjud, om möjligt, återbesök/uppföljning.

Efter Frågor om våld

Gör om aktuellt en orosanmälan till socialtjänsten. Om det framkommer våld och det finns barn under 18 år i familjen är du skyldig att anmäla. Vid tidigare våldsutsatthet kan orosanmälan beaktas utifrån nuvarande livssituation. Använd blankett för Orosanmälan gällande barn och unga som finns att ladda ner på www.valdinararelationer.se. Konsultera socialtjänsten vid osäkerhet. För mer information, se kapitlet om **Anmälan**.

Gör eventuellt en polisanmälan. Vid misstanke om brott har du en möjlighet att göra en polisanmälan. Vid osäkerhet rådgör med dina kollegor eller chef eller konsultera polisen. För mer information, se kapitlet om **Anmälan**.

Dokumentera i journal. För mer information, se kapitlet om **Dokumentation**.

Kapitel 4

Frågor om

våld till barn och unga

Inför Frågor om våld

Att ställa Frågor om våld

Efter Frågor om våld

Frågor om våld till barn och unga

Hälso- och sjukvården har både en möjlighet och ett ansvar att fånga upp barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Eftersom det finns ett starkt samband mellan tidigare våldsutsatthet och en senare psykisk och fysisk ohälsa är det därför mycket viktigt att ställa frågor om våld även till barn och unga.

Inom hälso- och sjukvården finns inte alltid möjligheten att träffa de mindre barnen i enskilda samtal och det kan därför kännas svårt att ställa frågor om våldsutsatthet direkt till barn. Det finns dock en stor risk att barn som utsätts för försummelse, våld och övergrepp inte upptäcks om inte frågorna ställs. Barn och unga berättar oftast inte om egna erfarenheter av våld och utsatthet i familjen om förälder/vårdnadshavare är närvarande.

I det här kapitlet får du råd om hur du kan ställa rutinmässiga frågor om våld till barn unga och deras föräldrar/vårdnadshavare inom din verksamhet. För att ställa frågor om våld till barn och unga har vi tagit fram ett frågeformulär med bildstöd som vi kallar Frågor om våld – Barn och unga. Till förälder/vårdnadshavare används Frågor om våld (FOV).

Under rubriken **Inför Frågor om våld till barn och unga** får du information om vad som är bra att tänka på innan barnet kommer till mottagningen och innan barnet får frågorna. Du får exempel på hur du kan formulera dig, men de är bara förslag. Formulera dig på ett sätt som känns bra för dig.

Under rubriken **Att ställa frågor om våld till barn och unga** får du råd och tips om vad du kan tänka på när frågorna ställs, vad du kan fråga vidare om och vad som är bra att tänka på i samtalet som följer.

Under rubriken **Efter Frågor om våld** får du kortfattad information om vad du ska tänka på efter samtalet. Denna information fördjupas sedan i kapitlen **Anmälan** och **Dokumentation**.

Ladda ner formuläret Frågor om våld - Barn och unga, och beställ annat material som affischer och hjälpkort på www.valdinara-relationer.se/material.

Inför Frågor om våld

Informera i väntrummet om att ni rutinmässigt frågar om våld. Det finns affischer som är framtagna just för att informera om att frågor om våld ställs inom er verksamhet. Genom tydlig information blir det ingen överraskning när frågor om våld presenteras och ingen behöver känna sig utpekad.

Information om stöd och resurser angående våld i nära relationer bör finnas tillgängligt på olika platser inom verksamheten. En bra plats för att placera ut hjälpkort (kort i fickstorlek med kontaktuppgifter) är till exempel toaletterna, men det bör även finnas material synligt och tillgängligt i väntrum och behandlingsrum. Tillgängligt material om våld i nära relationer signalerar att ni inom er verksamhet är öppna för samtal om våld.

Träffa alltid barnet enskilt när frågor om våld ställs. Om tolk behöver användas, använd en auktoriserad telefontolk (gärna SRHR-utbildad, SRHR står för Sexuell Reproductiv Hälsa och Rättigheter). Låt

aldrig föräldrar eller andra släktingar tolka vid frågor om våld.

Informera barn och eventuellt medföljande förälder/vårdnadshavare om att frågor om våld kommer att ställas.

När barnet kommer tillsammans med förälder/vårdnadshavare kan du inleda besöket med alla i rummet. Sedan kan förälder/vårdnadshavare lämna rummet för att fylla i Frågor om våld i väntrummet (FOV) eller annat behandlingsrum. Det är viktigt att barnet får höra från förälder/vårdnadshavare att det är ok att träffa dig enskilt. Bemöt vid behov frågor och funderingar.

» På den här mottagningen ställer vi frågor till både barn och deras föräldrar/vårdnadshavare om våld. Vi gör det för att vi vet att till exempel att bli slagen eller se någon annan bli slagen påverkar hur vi mår och det kan kännas skrämmande. Om det förekommer våld i familjen måste både barn och föräldrar/vårdnadshavare få hjälp. Vi brukar alltid göra så att barnet svarar på frågor tillsammans med mig här inne och föräldrar/vårdnads-

Exempel

havare får gå ut och svara på frågor var och en för sig. Sedan kan vi samlas igen efteråt. Svaren från er föräldrar följer vi upp vid ett senare tillfälle. »

Föräldrar/Vårdnadshavare får fylla i Frågor om våld (FOV) för vuxna enskilt.

Detta kan ske utan närvarande personal, men det bästa är om det går att sitta avskilt var och en för sig. Formulären lämnas sedan till personal (vilken personal kan ni bestämma på er verksamhet) och svaren följs upp via telefon efter att familjen har lämnat verksamheten.

Definiera för barnet vad som menas med våld.

» Med våld menar jag till exempel att bli slagen eller hållas fast hårt, att någon skriker fula ord och skrämmer dig eller att någon tar på din kropp på ett sätt som inte känns bra. Våld kan också vara om du som barn ser eller hör mamma, pappa eller någon annan du bor med bli slagen eller skadad på något sätt. Våld kan ske via mobil eller dator, genom att någon exempelvis skickar hotfulla sms till

Exempel

dig eller att du har kontakt med någon på nätet som ber dig göra saker som inte känns bra i magen.»

Informera barnet om anmälningsplikten.

» Alla vi som i vårt arbete träffar barn och deras föräldrar har något som kallas för anmälningsplikt. Det betyder att om jag känner oro över att det barn jag möter inte har det bra hemma, måste jag kontakta andra vuxna som arbetar på något som heter socialtjänsten. De kan se till att barnet och föräldrarna får hjälp så att de kan må bättre. Inget barn ska behöva bli utsatt för våld eller annat som får barnet att må dåligt. »

Exempel

I mötet med barn och unga är ofta bemötandet avgörande för att kunna berätta om eventuell våldsutsatthet. En empatisk, aktivt lyssnande och icke dömande hållning är en förutsättning för att närma sig svåra frågor. Bekräfta och visa att du tror på barnets berättelse. Var noga med att använda formuleringar utifrån barnets ålder och mognad och försäkra dig om att barnet har förstått frågan eller informationen.

Att ställa Frågor om våld

Introducera frågeformuläret

» Har du några frågor eller funderingar innan vi börjar?»

Exempel

» Nu kan vi tillsammans titta på och prata om de frågor som jag har här. »

Fyll i formuläret tillsammans med barnet (4-12 år).

Led barnet genom frågorna, förklara frågorna utifrån barnets ålder och mognad. Var aktiv i samtalet och ge barnet stöd i att svara. Inled varje fråga med en introducerande generalisering kopplad till vad frågan gäller. Fortsätt sedan med frågan.

Exempel

» Jag träffar många barn och en del barn kan berätta att de har sett mamma, pappa eller någon annan bli slagen, knuffad eller sparkad. Har du sett någon bli slagen? »

Äldre barn och unga (13-18 år) kan fylla i formuläret enskilt och sedan följer ni upp svaren tillsammans. Ibland kan du behöva leda den unga genom frågorna, gör så som känns bäst för den unga.

» Nu kan du fylla i frågorna på egen hand. Jag finns här om du har några funderingar eller om det är något du inte förstår. Om du vill kan vi gå igenom frågorna och fylla i tillsammans. »

Exempel

Följ upp svaren tillsammans. Det ska vara ett samtal där du bemöter barnet utifrån hans svar och berättelse. Bekräfta och visa att du lyssnar och tar det barnet säger på allvar.

Förslag på uppföljning

Barnet har ingen erfarenhet av våld

- Tala om att det finns hjälp att få om det behövs.
- Återkoppla om aktuellt till förälder/vårdnadshavare.

Exempel

» *Vi har pratat om olika former av våld och hur det kan vara för barn att vara med om skrämmande händelser eller bli utsatt för våld. Det har gått bra och det har inte framkommit något i samtalet.* »

Barnet har tidigare erfarenhet av egen våldsutsatthet i hemmet

- Försäkra dig om att barnet inte behöver skydd nu.
- Prata med barnet om att det kan kännas bra att få prata med någon om man har varit med om svåra saker.
- Bjud in förälder/vårdnadshavare i samtalet om lämpligt.
- Informera barn och förälder/vårdnadshavare igen om anmälningsplikten.
- Om föräldern är utsatt och/eller det finns syskon under 18 år ska orosanmälan göras. Informera barn och förälder om det.
- Förklara att det finns hjälp att få och hänvisa vid behov till externa stöd- och behandlingsinsatser.

Förälder/vårdnadshavare är utsatt för pågående våld

- Kontakta föräldern via telefon.
- Påtala att våld kan vara brottsligt.
- Fråga om behov av skydd. Finns våldsutövaren hemma? Vid behov av akut skydd, kontakta muntligen socialtjänsten då barn och utsatt förälder är kvar på plats
- Informera igen om din anmälningsplikt till socialtjänsten.
- Informera om vilket stöd som finns att få i närområdet eller på nätet.
- Erbjud stöd att polisanmäla våldet.
- Erbjud, om möjligt, återbesök/uppföljning.

Förälder/vårdnadshavare har varit våldsutsatt tidigare

- Kontakta föräldern via telefon.
- Fråga om behov av skydd nu.
- Informera om våldets konsekvenser.
- Hänvisa till stöd- och behandlingsinsatser i närområdet.

Barnet har erfarenhet av att bevittna/uppleva våld i hemmet

Om den våldsutövande föräldern är i väntrummet

- Fråga barnet om vem som utövar våldet och vem som är utsatt.
- Bekräfta barnet i dess berättelse.
- Prata med barnet om att det kan kännas bra att få prata med någon om man är med om svåra saker.
- Informera igen om din anmälningsplikt. Låt barnet vänta i behandlingsrummet medan du ringer socialtjänsten för konsultation om vidare handläggning samt en muntlig anmälan.
- Avvakta med att informera föräldrar/vårdnadshavare innan du har konsulterat socialtjänsten.
- Bedöm vilken information som ska ges till barnet beroende på ålder och mognad.
- Komplettera med en skriftlig orosanmälan
- Förklara att det finns hjälp att få och hänvisa vid behov till externa stöd- och behandlingsinsatser.

Om endast den icke våldsutövande föräldern är med

- Fråga barnet om vem som utövar våldet och vem som är utsatt.
- Bekräfta barnet i dess berättelse.
- Prata med barnet om att det kan kännas bra att få prata med någon om man är med om svåra saker.
- Informera igen om din anmälningsplikt.
- Bjud in den medföljande föräldern till behandlingsrummet. Hjälp barnet att berätta för föräldern och informera om att du kommer att göra en skriftlig orosanmälan till socialtjänsten. Eventuellt kan socialtjänsten komma till er på plats.
- Förklara att det finns hjälp att få och hänvisa vid behov till externa stöd- och behandlingsinsatser.

Barnet är direkt utsatt för pågående våld

Om den våldsutövande föräldern är i väntrummet

- Fråga barnet om vem som utövar våldet och var den personen bor.
- Bekräfta barnet i dess berättelse.
- Undvik att ställa utredande följdfrågor utan att kontakta och konsultera socialtjänst alternativt polis först.
- Informera igen om anmälningsplikt.
- Om barnet är ensamt på mottagningen alternativt att den våldsutövande föräldern finns i väntrummet, låt barnet vänta i behandlingsrummet medan du ringer socialtjänsten för konsultation om vidare handläggning samt en muntlig anmälan.
- Låt en kollega vara till stöd för barnet. Lämna inte barnet ensamt.
- Avvakta med att informera föräldrarna innan du har konsulterat socialtjänsten.
- Bedöm vilken information som ska ges till barnet beroende på ålder och mognad.
- Komplettera med en skriftlig orosanmälan och parallell polisanmälan vid misstanke om brott mot barn.
- Förklara att det finns hjälp att få och hänvisa vid behov till externa stöd- och behandlingsinsatser.

Om endast den icke våldsutövande föräldern är med

- Fråga barnet om vem som utövar våldet och var den personen bor.
- Bekräfta barnet i dess berättelse.
- Undvik att ställa utredande följdfrågor utan att kontakta och konsultera socialtjänst alternativt polis först.
- Informera igen om anmälningsplikt.
- Om barnet enbart har med sig en icke våldsutövande förälder kan den föräldern bjudas in till behandlingsrummet. Hjälp barnet att berätta för föräldern och informera om att du kommer att göra en skriftlig orosanmälan till socialtjänsten. Eventuellt kan socialtjänsten komma till er på plats.
- Förklara att det finns hjälp att få och hänvisa vid behov till externa stöd- och behandlingsinsatser.

Barnet har erfarenhet av hedersrelaterat våld och förtryck

När rutinmässiga frågor om våld har ställts eller misstanke uppstår om att ett barn är utsatt för HRV, ska barnet ses som den viktigaste informationskällan och som den som är expert på sin egen individuella situation. Utsatta personer kan vara rädda för repressalier om de berättar om sin situation. Hotet mot den som redan är utsatt kan bli allvarligare om familjen får veta att barnet vänt sig till utomstående för hjälp.

Exempel på uppföljande frågor att ställa kan vara:

- Vad måste du göra som du inte vill?
- Vad vill du göra som du inte får?
- Känner du en oro över att åka utomlands?
- Känner du att du inte har samma frihet som andra?
- Känner du dig hotad?
- Är du eller någon annan flicka eller kvinna i din familj omskuren?
- Finns det barn under 18 år i familjen som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?

Gör alltid en bedömning av barnets behov av skydd. Finns det oro för att våldet kan trappas upp? Finns det oro för att barnet ska föras ut ur landet? Finns det oro för barnets liv? Finns det andra familjemedlemmar som är utsatta för HRV?

Vid akut behov av skydd kontakta polis och socialtjänst/socialjour. Socialtjänsten har en lagstadgad skyldighet att erbjuda stöd till våldsutsatta akut, men även på längre sikt. Vid osäkerhet konsultera socialtjänst, polis/åklagare, Barnahus eller Västra Götalandsregionens Barnskyddsteam utan att röja barnets identitet.

Om barnet inte är i behov av omedelbart skydd eller stöd, informera om de stödinsatser som finns. Samverka internt/externt för att kunna ge bästa möjliga stöd. Boka in uppföljande möte eller hänvisa vid behov.

Unga som själva utövat våld

- Utifrån ålder och mognad, fråga vidare om våldet. Ställ öppna frågor.
- Påpeka att det är modigt och viktigt att berätta för att kunna få hjälp.
- Prata med barnet utifrån ålder och mognad om det negativa i att använda våld och om barnet är straffmyndigt, påpeka att våld är brottsligt.
- Bjud eventuellt in förälder/vårdnadshavare i behandlingsrummet om lämpligt.
- Om förälder/vårdnadshavare inte är närvarande, prata om att du kommer att behöva kontakta dem om din oro.
- Informera om anmälningsplikten igen.
- Förklara att det finns hjälp att få och hänvisa vid behov till externa stöd- och behandlingsinsatser.

Föräldern svarar ja på att ha utövat våld

- Kontakta föräldern via telefon. (Om du får kännedom om våldet under besöket kan du använda nedanstående punkter redan då.)
- Fråga om våldet är pågående.
- Fråga om våldet är utövat mot barn eller vuxen.
- Bekräfta det positiva i att föräldern berättar.
- Påtala att våld kan vara brottsligt.
- Vid oro för barn under 18 år, informera igen om anmälningsplikten.
- Förklara att det finns hjälp att få och hänvisa vid behov till externa stöd- och behandlingsinsatser.

Efter Frågor om våld

Ge en kort återkoppling till föräldrar/vårdnadshavare om samtalet med barnet. Här får du göra en bedömning om vad som är lämpligt att återge. Vid misstanke om brott mot barn och en förälder/vårdnadshavare är misstänkt ska inte återkoppling ske till föräldrar. Mer information om detta finns i kapitlet **Anmälan**.

Gör om aktuellt en orosanmälan till socialtjänsten. Om det framkommer våld eller försummelse mot barn under 18 år är du skyldig att anmäla detta till socialtjänsten. Det räcker att det barnet har berättat har väckt en oro eller misstanke hos dig. Även när någon under 18 år berättar om att ha utövat våld ska en anmälan göras. Använd blankett för Orosanmälan gällande barn och unga som finns att ladda ner på www.valdinararelationer.se. Konsultera socialtjänsten vid osäkerhet. För mer information, se kapitlet om **Anmälan**.

Gör eventuellt en polisanmälan. Vid misstanke om brott har du en möjlighet att göra en polisanmälan. Vid osäkerhet rådgör med dina kollegor eller chef eller konsultera polisen. För mer information, se kapitlet om **Anmälan**.

Dokumentera i journal. För mer information, se kapitlet om **Dokumentation**.

Kapitel 5

Anmälan

Dokumentation

Anmälan

Anmälan till socialtjänsten enl. kap. 14 § 1 Socialtjänstlagen

Som anställd inom hälso- och sjukvård är du skyldig att genast anmäla till socialtjänsten om du i din verksamhet får kännedom om eller känner oro över att ett barn under 18 år far illa. Oberoende av om den verksamhet du arbetar i riktar sig till barn eller inte, omfattas du av denna bestämmelse. Vid akuta ärenden vardagar under kontorstid kontaktas socialkontoret i respektive kommun/stadsdel. Vardagar efter kontorstid samt helger kontaktas socialjouren. Se till att ha aktuella kontaktuppgifter till hands, till exempel noterade längst bak i den här handboken.

När ska du anmäla?

Det räcker med oro eller misstanke om att barn far illa.

Det räcker med oro över att ett barn inte får sina grundläggande behov tillgodosedda i hemmet, är utsatt för psykiskt och fysiskt våld, sexuella övergrepp eller annat som kan medföra fara för barnets hälsa och utveckling för att göra en orosanmälan. Du som hälso- och sjukvårdspersonal ska utgå ifrån de iakttagelser och den bedömning du gör. Även svårbedömda eller obestyrkta uppgifter ska anmälas om de

tyder på att ett barn kan behöva stöd eller skydd från socialtjänstens sida. Därefter är det socialtjänstens ansvar att utreda ärendet och avgöra allvaret i barnets situation samt ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas.

Du är skyldig att göra en orosanmälan även då barnet/familjen redan har en kontakt med socialtjänsten.

En anmälan får aldrig underlåtas. Det egna personliga ansvaret att se till att en anmälan görs kvarstår även om en chef åtar sig att göra den eller eventuellt säger nej till att kontakta socialtjänsten. Att den anställde tror att anmälan redan har blivit gjord är inte heller skäl till att inte anmäla. Personal inom hälso- och sjukvård får inte göra en anonym anmälan och anmälningsskyldigheten kan inte delegeras eller remitteras bort. Om du som anmälningsskyldig hälso- och sjukvårdspersonal underlåter att anmäla trots att det är befogat kan du dömas till för tjänstefel enligt Brottsbalken 20 kap.

Den som överväger att göra en orosanmälan kan konsultera lokalt socialkontor innan anmälan görs. Barnets identitet ska då inte röjas. En konsultation kan aldrig ersätta en

anmälan om det finns skäl att göra en sådan. Konsultation kan också ske, aidentifierat, med polis och åklagare, Barnahus samt VG-regionens barnskyddsteam.

Hur ska du anmäla?

Gör alltid en skriftlig anmälan. I en akut situation kan det vara nödvändigt att göra en anmälan per telefon först som sedan bekräftas skriftligt. Du som hälso- och sjukvårdsanställd är även skyldig att lämna socialtjänsten alla uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning om ett barns behov av skydd. Eftersom skyldigheten att lämna ut uppgifter följer lag behöver du inte i förväg upplysa patienten om att uppgifterna lämnas ut.

Rådfråga socialtjänsten innan information ges till förälder/vårnadshavare och barn. Om information kan ges är det oftast lämpligt att den som gör anmälan informerar förälder/vårnadshavare om varför anmälan görs. Barnet bör få ta del av information utifrån ålder och mognad, när det bedöms som möjligt utifrån skyddsaspekten. När det handlar om misstänkt brott mot barn gäller andra regler. Se mer om det nedan.

Överväg att göra anmälan vid ett gemensamt möte. Om det är möjligt utifrån anmälan innehåll så kan du bjuda in socialtjänsten till din verksamhet där du gör din muntliga anmälan. Du kan senare lämna denna skriftligt. Vid detta möte ska även förälder/vårdnadshavare alternativt förälder/vårdnadshavare och barn vara med om barnet har uppnått ålder och mognad för det. Det kan vara ett bra sätt att etablera en samverkan kring vissa typer av anmälningsä-

Blankett för orosanmälan finns att ladda ned på www.valdinararelationer.se. Du kan också hitta den via länk i de regionala medicinska riktlinjerna.

renden. Här finns också möjlighet att diskutera samtycke från förälder/vårdnadshavare utifrån gällande sekretess för att hämta in information i framtiden. Ett gemensamt möte är inte aktuellt då det finns misstanke om brott mot barn och förälder/vårdnadshavare eller annan närstående är misstänkt förövare.

Vid brott mot barn eller möjlig hotbild

Överväg alltid om barn behöver skydd! Vid misstanke om att ett barn har varit utsatt för brott av en närstående kontaktar du omgående socialtjänsten. Det kan handla om exempelvis barnmiss-handel eller sexuella övergrepp. Förövaren kanske fortfarande bor med familjen eller har umgänge med barnet. I dessa fall informeras INTE föräldrarna om din anmälan. Rådgör med socialtjänst, polis eller åklagare om det är lämpligt att informera barnet eller medföljande förälder/vårdnadshavare. Om anmälan gäller oro för hedersrelaterat våld kan det också finnas risk att barnet skadas på något sätt om förälder/vårdnadshavare informeras. I dessa fall ska man avvakta med information till förälder/vårdnadshavare eller andra närstående och konsultera socialtjänsten.

Be om återkoppling från socialtjänsten. Socialtjänsten har möjlighet att lämna ut allmänna uppgifter som inte är till men för barnet:

- Vem som är ansvarig handläggare
- Hur ni kan komma i kontakt med handläggaren
- Om utredning inleds eller ej

Vid samtycke från förälder/vårdnadshavare har socialtjänsten möjlighet att lämna information till anmälaren som kan vara av betydelse för anmälarens fortsatta kontakt med familjen.

Rutiner och kollegialt stöd är viktigt. Om det finns en hotbild kan du som hälso- och sjukvårdspersonal känna obehag över att göra en anmälan till socialtjänsten. Ofta tvivlar den som anmäler på om det är det bästa för barnet och kan känna oro för hur föräldrarna ska reagera. Oavsett hotsituation har man skyldighet att anmäla. Det kan till och med vara en än större anledning till att en anmälan behöver göras. Det är därför viktigt att den anställda som gör anmälan får stöd i denna situation. Ansvarig chef bär ansvar för att rutiner finns inom arbetsgruppen. I ärenden

där det finns risk för hot om våld mot personal kan flera personer som iakttagit det anmälda förhållandet skriva under en gemensam anmälan. Vid hot kan polisen behöva bli inkopplad direkt.

Polisanmälan

Vid misstanke om brott mot någon som inte fyllt 18 år har du som hälso- och sjukvårdsanställd en möjlighet att bryta sekretessen och göra en polisanmälan parallellt med orosanmälan. Det gäller brott mot liv och hälsa, d.v.s. kroppsskada eller exempelvis misshandel, brott mot frid och frihet eller sexualbrott, enligt 3, 4 eller 6 kap. i Brottsbalken, eller brott som avses i lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor.

Även när det gäller misstanke om vissa begångna brott mot vuxna har du som personal inom hälso- och sjukvården en möjlighet att röja sekretessen och lämna vidare uppgifter till åklagare och polis. Då krävs det dock att det föreskrivna straffet för brottet är minst ett års fängelse eller vid försök till brott minst två års fängelse. Exempel på sådana brott är mord, dråp, våldtäkt, grov misshandel, människohandel eller olaga frihetsberövande.

I vissa akuta situationer är det befogat att göra en polisanmälan för att polis och åklagare snabbt ska ha möjlighet att agera. Ring 114 14 för att bli kopplad till rätt polisdistrikt för anmälan. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras. Jourhavande åklagare nås också på 114 14.

Dokumentation

Det är viktigt att du som hälso- och sjukvårdspersonal dokumenterar det som framkommer i samtal med och i undersökning av patienten. Tänk på att noggrant dokumentera det våld som patienten berättar om även om inte polisanmälan skulle vara aktuell just då. Det kan gälla synbara skador, men även berättelser om våldsepisoder, hot eller liknande. Det kan också vara andra observationer som du gör i samband med besöket. Till exempel om någon söker för en skada och beskrivningen av händelsen inte stämmer med skadans utseende eller om samspelet mellan barn och förälder/vårdnadshavare upplevs som avvikande. Även psykiskt tillstånd ska dokumenteras. Dokumentera fakta och undvik egna tolkningar eller värderingar. Det kan ha stor betydelse i en framtida rättsprocess.

Dokumentation vid orosanmälan

- Vem har du fått information av och hur?
- Vad föranleder din oro, vad har du sett?
- Har barnet och/eller föräldrar informerats om anmälan?
- Har socialtjänsten konsulterats? Namn på person.
- Dokumentera att anmälan skett.
- Kopia på anmälan sparas digitalt.
- Använd KVA-kod GD008: Anmälan enligt SoL angående barn med möjligt skyddsbehov.

När det är den vuxna som är din patient och du gör en anmälan enligt kap. 14 § 1 SoL så ska uppgifterna om barnet och anmälan till socialtjänsten dokumenteras i förälderns journal. Om du anser att det är av betydelse för barnets hälsa och utveckling att en annan hälso- och sjukvårdsverksamhet som arbetar med barnet behöver ha information om anmälan för att kunna erbjuda barnet god vård (2 § och 3 § HSL) gäller sekretessbrytande bestämmelser. Om till exempel BVC får information om att vuxenpsykiatrien har gjort en orosanmälan till socialtjänsten så dokumenteras den uppgiften i barnets journal.

Viktigt!

All information som gäller våldsutsatthet ska dokumenteras i journalen under sökordet **“Våldsutsatthet i nära relation”**.

Anledningen är att det då inte blir läsbart i journal på nätet, för att skydda den som är våldsutsatt som eventuellt skulle kunna tvingas att öppna sin journal.

Om det är barnet som är patient så dokumenteras anmälan enligt 14 kap.1 § SoL i barnets journal. I dokumentationen bör det framgå till vilken socialtjänst anmälan är ställd samt namn och kontaktuppgifter dit. Likaså om barnet och vårdnadshavarna har informerats om att anmälan har gjorts.

Dokumentation då patienten har synliga skador

- När och var inträffade skadan?
- Hur? Vad hände? Vad orsakade skadan?
- Vilken skada ser du att patienten har?
- Om möjligt, fotografera skadan (gäller läkare som gör kroppsundersökning).
- Om patienten är under 18 år, har socialtjänsten konsulterats?
- Dokumentera om anmälan skett.
- Har barn eller föräldrar/vårdnadshavare informerats om anmälan?
- Kopia på anmälan sparas digitalt.

Läkare som gör kroppsundersökningar ska dokumentera skador eller tecken på omsorgssvikt noggrant. Skador ska då anges med exakt lokalisering och storlek i millimeter.

Vill du veta mer om skadedokumentation?
Se våra filmer på www.valdinararelationer.se.

Fotodokumentation med någon form av måttband/linjal och kroppsskisser kan användas i de fall det är lämpligt och kan vara av stor vikt vid en eventuell rättsprocess. Laboratorieprover, röntgenundersökningar och ögonbottenundersökning är av stor betydelse vid olika typer av misstänkt våld mot barn.

Dokumentation vid misstänkt brott

När polis eller åklagare ska utreda ett misstänkt brott är det ofta avgörande att snabbt undersöka och dokumentera kroppsskador hos personen som råkat ut för gärningen. På samma sätt kan skador som konstateras hos en misstänkt gärningsman vara viktiga bevis i en kommande rättegång. Sådana undersökningar görs av särskilt utbildade läkare

som har behörighet att utfärda rättsintyg. Rättsintyget kan utfärdas efter en rättsmedicinsk kroppsundersökning eller ett rättsmedicinskt yttrande. Ärendet måste först vara polisanmält, och endast polis, åklagare eller domstol kan begära att ärendet förs över till rättsmedicin.

Vad är ett rättsintyg?

Ett rättsintyg är ett skriftligt medicinskt utlåtande om ett brottsoffer eller en misstänkt gärningsman. Som regel innehåller ett rättsintyg beskrivningar och bedömningar av skador. Ett rättsintyg grundar sig oftast på en läkarundersökning som har utförts med avseende att utfärda rättsintyg, men underlaget kan också vara annan dokumentation, exempelvis journalhandlingar och fotografier. Det är därför viktigt att journalföring och dokumentation är saklig och noggrann. En väl underbyggd dokumentation ger goda förutsättningar för att ett bra rättsintyg ska kunna skapas och hålla för rättens bedömning.

Journal på nätet för vuxna

Sedan 2016 har alla över 16 år möjlighet att läsa sin journal på nätet genom att logga in på 1177 Vårdguidens e-tjänster

med e-legitimation. Säkerhetsnivån kan jämföras med den som används för bankernas e-tjänster.

Vill den som äger journalen stänga av möjligheten att nå sin journalinformation via nätet går det att begära att journalen förseglas. Det är bara den som äger journalen som kan begära att den öppnas igen. Den som äger patientjournalen har rätt att spärra den för att den inte ska kunna läsas av personal utanför den enhet som spärren avser. Förälder/vårdnadshavare har inte rätt att spärra sina barns journaler.

Vårdnadshavares rätt att ta del av barnets journal

Enligt 6 kap. 2 §. FB har vårdnadshavaren rätt att ta del av barnets journal för att kunna tillgodose barnets behov. Vårdnadshavaren har, enligt 6 kap. 11 § FB, rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. I takt med att barnet blir äldre flyttas dispositionsrätten över sekretessen över på barnet själv. I de situationer där vårdnadshavaren i princip

Tänk på att använda:
KVÅ-kod GD008 (Anmälan enligt SoL angående barn med möjligt skyddsbehov)
KVÅ-kod GB015 (Råd eller information om våld i nära relationer)

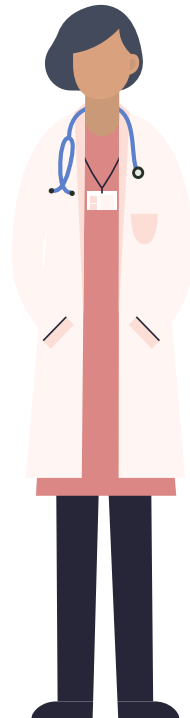
har dispositionsrätt över sekretessen till skydd för barnet, kan det ändå finnas undantagsfall där uppgifter inte kan lämnas ut till vårdnadshavare.

Av 12 kap. 3 § OSL framgår att sekretess gäller i förhållande till vårdnadshavare om det kan antas att barnet lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Därför ska alltid en menprövning göras när vårdnadshavare begär ut sitt barns journal. Det krävs alltså att barnet kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut. Det kan också vara att en uppgift riskerar att missbrukas av vårdnadshavaren i något avseende. Om ett utlämnande av journaluppgifter skulle kunna antas orsaka hot eller våld mot uppgiftslämnaren eller dennes närstående görs också en menprövning (25 kap. OSL 7 §).

Inom hälso- och sjukvården gäller i första hand att verksamhetschef, föreståndare eller motsvarande fattar beslut om utlämnande av uppgifter, lämpligen efter samråd med den för vården ansvariga personalen. Verksamhetschefen kan givetvis vid behov före sitt beslut samråda med sjukhus-/regionjurist. (6 kap. OSL)

När det gäller barns journal på nätet behöver slutdatum inte längre anges vid behov av blockering av vårdnadshavares direktåtkomst eller vid försegling av barnets journal. Det innebär att blockeringen eller förseglingen kvarstår tills dess att ny begäran om att bryta det begärs. I barns journal på nätet visas informationen från anslutningsdatumet. Äldre journalinformation kan begäras ut i pappersformat men utlämnas först efter att ansvarig utfört sedvanlig menprövning.

Om du som hälso- och sjukvårdspersonal känner dig osäker på om barnet kan lida men av att journaluppgifter kommer vårdnadshavaren till del kan en kontakt med socialtjänsten tas. Socialtjänsten kan informera om eventuell pågående utredning som gör att vårdnadshavaren inte bör ta del av sekretessbelagda uppgifter.

Kapitel 6

Fördjupning

Fördjupning

Hemsidor

www.valdinararelationer.se

www.nck.se

www.hedersfortryck.se

www.ungarelationer.se

www.socialstyrelsen.se

www.polisen.se

www.srhr.se

www.barnafrid.se

www.allmannabarnhuset.se

www.acestoohigh.com

Litteratur i urval

Arnell, A. & Ekblom, I. (2010) ...och han sparkade mamma...: Trappan-modellen i möte med barn som bevittnat våld

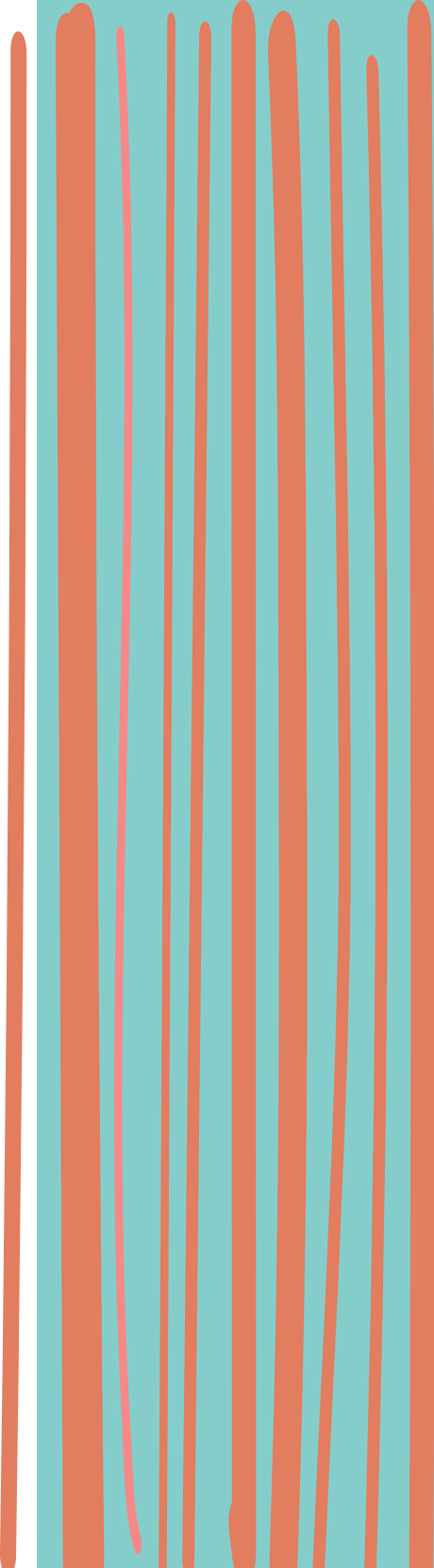
Holmberg, C. & Enander, V. (2010) Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser

Isdal, P. (2017) Meningen med våld

Johnson, M.P. (2008) A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance and situational couple violence.

Wallin, G. (2019) Fånge i hederns namn: berättelser av hedersförtryckta kvinnor

Moser Hällén, L. & Sinisalo, E. (red:er) (2018) Våld i nära relationer: socialt arbete i forskning, teori och praktik.

Detta är Västra Götalandsregionens handbok om våld i nära relationer som används av personal inom hälso-och sjukvården för att ställa frågor om våld. Läs mer om VKV och vårt arbete på www.valdinara-relationer.se

VKV - Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer